

Анна Снегіна

Сергій Єсенін

Анна Снегіна

Поема

Переклад Олександра Грязнова

1

"Село наше зветься Радове,
Дворів до двохсот, вважай.
Усім, хто про нього згадував,
До серця наш тихий край.
В нас лісу й води доволі,
Є випаси, є поля.
По межах ростуть тополі,
Родюча у нас земля.

Хоч ми в багачі не лізем,
Та все ж даємо собі лад:
Хати в нас укриті залізом,
У кожного двір і сад.
Життя, як у всіх православних,
Усвято і м'ясо, і квас.
Не раз повітовий справник
Любив гостювати в нас.

Податки платили ми вчасно,
Та все ж таки наш старшина
Збирав з нас на витрати власні
По мірці муки і пшона.
Хоч інколи й брала досада,
Та краще позбутись незгод,
Бо влада – на те вона й влада,
А ми – тільки темний народ.

Одначе, всі – грішні душі,

Усі, як голодні вовки.
З села поруч з нами, з Кріуші,
Косились на нас мужики.
Була у них доля лихою,
Бо майже усе село
Орало одною сохою
І мало двох шкап за тягло.

Достатку вони не знали,
Лишитись би хоч живцем.
Тому вони дрова рубали
У нашому лісі тихцем.
Якось-то ми їх застали...
Вони - за сокири, ми теж.
Згадавши той скрегіт сталі,
І зараз від страху помреш.
У сварці убивством пахне
І в нашу, і в їх вину.
А тут хтось із них як ахне! -
І зразу убив старшину.
Що вдіяти тут? Селяни
Зійшлися на спільний збір.
Судили. Забили в кайдани
І десять зіслали в Сибір.
Відтоді три роки з лишком
Пожежі у нас чи падіж.
Скотились зі щастя віжки,
Хоч люди у нас все ті ж".

*

Такі невеселі вісті
Візник всю дорогу плів.
Я в радівському помісті
Душею спочить хотів.

Війна вже осточортіла,
Де мусили мужики
Своє підставляти тіло
Під кулі чи під штики.
Усі ми - гарматне м'ясо,
В тилу - торгаші та знать.

Я вирішив з цього часу
У віршах лише воювать.
Купив собі липову справку,
Гвинтівку облишив навік.
І, сам собі давши відставку,
Зустів я 17-й рік.

Свободи дурман заколисував:
Зібрання, промови, пісні.
Тоді у Росії каліфствував
Керенський на білім коні.
"Війна до кінця!" — кричали
І вошами скусану рать
Негідники знову зганяли
В окопи на фронт помирать.
Одначе, собі на благо
Під гуркіт гармат і мортир
Я виявив іншу відвагу –
Був перший за всіх дезертир.

*

Дорога доволі хороша,
Від місяця світло й тінь.
Немов золота пороша
Обсипала далечінь.
"Ну, ось воно, ваше Радове, —
Промовив мені візник, —
Добряче коню нагадував
Не спати батіг і крик.
Приїхали вже, дивіться:
Он вулиця, он і млин.
По-совісті розплатіться
За дальній такий прогін".

.....

Даю йому сорок.
"Мало!"
Даю іще двадцять.
"Ні!"
"Щоб лихо тебе спіткало!" —
Хотілось сказати мені.
А я йому:

"Май же душу!
Так дерти з людей не жаль?"
Візник мені: "Дерти мушу.
Поганий у нас врожай.
Дістаньте іще з мошонки
Монету хоча б яку -
Я випив би самогонки
За ваше здоров'я в шинку..."

*

Як з ямини потопельник,
Отак я на млин забрів.
Від радості сивий мельник
Не може зв'язати слів:
"Сергію! Ну от, потішив!
Замерз? Хто б подумать міг!
Та став же, стара, скоріше
На стіл самовар і пиріг!"

Чи можна замерзнуть в квітні,
Тим більше - наприкінці?
І посмішка щира квітла
У мельника на лиці.
Йому би вправляти спини
Обіймами від недуг!
Та все ж у такі хвилини
Приємно, що він - твій друг.

"Ти звідки? До нас надовго?"
"На рік". - "Ну, тоді гуляй!
До літа уже не довго,
А там - усього через край!
Грибів - хоч в столицю перти,
А птаству - загубиш лік!
Подумати тільки... Четвертий
Тебе ми не бачили рік..."

.....

Давно уже ніч, а не вечір
І запал до бесіди зник.
Узявши кожух овечий,
Іду я на свій сінник.

Іду я розквітлим садом,
Лишивши гостинний млин.
Надибав я знову радо
Знайомий старенький тин.
Колись тут вночі, наодинці,
(Було лиш шістнадцять мені)
Панянка у білій хустинці
Ласкаво промовила: "Ні!"
Відтак, ми дурниць не зробили.
Той образ в мені не погас.
У юності всі ми любили,
Та мало любили нас.

2

"Ну, що ж ти? Вставай, Сергушо!
Іще і зоря не текла,
Стара нам, зізнатися мушу,
Оладок масних напекла.
Я сам до поміщиці їду,
Ще ввечері вчора хотів.
Я їй настріляв для обіду
Відмінних болотних птахів".

Привіт тобі, росяний ранок!
Встаю, одягаюсь, іду.
Відбився рожевий світанок
На яблунях білих в саду.
Я думаю:
Як прекрасна
Земля
І людина на ній.
І скільки з війною нещасних!
І скільки загублених мрій!
І скільки зарито у ямах!
І скільки заріють іще!
І скільки гіркоти у драмах
Життів, що розбиті ущент!

Ні, досить!
Бажання немає
Іти захищати лайно,

Що бідним калікам жбурляє
Щербатий п'ятак у багно.
"Ну, матінко, доброго ранку!
Ти щось постаріла, здала?" —
"Атож, як усіх, наостанку
Хвороби здолали й діла.
У нас тут тепер неспокійно,
Не те, що раніше було.
Усі ворогують постійно,
Воюють село не село.
Немає порядку й пошани.
Я чула від прихожан:
То радівців б'ють кріушани,
То радівці б'ють кріушан.
А все через це безвладдя,
Прогнали царя і от
Насунуло бід громаддя
На наш нерозумний народ.
Ніхто не сидить в острозі,
Звільнили бандитів лихих.
Тепер на великій дорозі
Рятунку немає від них.
Наприклад, оті... з Кріуші...
Недовго ж раділи ми,
Бо знов ці злодійські душі
Вернулися із тюрми.
Там є їх вожак так званий –
Злостивий Оглоблін Прон,
Від ранку до ночі п'яний,
Якому ніщо закон.
Він б'ється при кожній нагоді.
Як звістка прийшла про війну,
Він в запалі при народі
Сокирою вбив старшину.
Таких тепер тисячі стало,
Всі коять безчинства чомусь.
Пропала Расея, пропала...
Загинула матінка-Русь..."

Згадавши вчорашню розмову,
І все, що візник розповів,

Пішов я, вдягнувши обнову,
Провідать своїх земляків.

*

Біжить неквапливо доріжка,
Дивлюсь: навперейми мені
Несеться мій мельник на дріжках
По мокрій іще цілині.

Кричить: "Почекай-но трішки,
Дай виїду я на межу!

Як тільки поправлю віжки,
Тобі про усе розкажу.

Чому ж ти мовчав уранці?

Я Снегіним так і бряк:

"Приїхав, мовляв, зі станції
До мене один дивак.

Ця радість така нежданна,
Не мав я до неї прикмет".

Дочка їх заміжня Анна

Спитала:

— Не той, поет?

— Напевне.

— Такий білявий?

— Тутешній, селянський син.

— Веселий і кучерявий?

— Здається, і справді він.

— Коли він приїхав?

— Недавно.

— Ох, матінко, усміхнись:

Ти знаєш, він в мене забавно

Закоханий був колись.

Був скромний такий хлопчина,

Прославивсь – і нате вам:

Потрібна йому причина,

Не прийде без просьби сам".

І мельник, лукавий з виду,

Батіг у повітрі потряс:

"Ну, добре. Прощай до обіду.

Все інше лишу про запас".

Я йшов по дорозі в Кріушу
По вигону й через луг.
Ніщо не пробилось у душу,
Ніщо не збентежило слух
Давно непотрібною згадкою.
В думках був солодкий туман.
Було б непогано з солдаткою
Тепер розпочати роман.

*

Та ось і Кріуша...
Давненько
Не бачив я рідних стріх.
Погода була сіренька,
Хоч вітер ранковий стих.
Собак у селі немає:
Тут нічого стерегти.
У кожного хата кульгає,
А в хаті – хоч в дудку свисти.
Дивлюся, на ганку у Прона
Зібрався горластий народ.
Галдять про безглуздя в законах,
Про ціни на жито і скот.
"День добрий!"
"Це ти, мисливче?"
Вітаєм тебе з прибуттям!
Послухай і ти, щасливчик,
Про наше селянське життя.
Розкажуй, що в Пітері вийшло?
Міністри не друзі твої?
Ми чули, едріт твою в дишло,
Ти виріс в кулацькій сім'ї.
Тебе ми не гудимо, друже,
Ти – свійський, мужицький все ж.
І хвалишся ти не дуже,
І совість не продаєш.
Бував ти між нами п'яним,
Горілки для нас не жалів.
Скажи,
Чи відійдуть селянам
Без викупу землі панів?

Кричать,
Щоб землі не чіпали,
Мовляв, не настав ще час.
За що ж ми тоді воювали?
За що убивали нас?"

І кожен обличчя хмуре
Вернув до очей моїх.
А я, як останній дурень
Нічого сказати не міг.
Та потім, немов натхнений, –
Хоч як ти цей стан назви, –
На запит: "А що таке Ленін?"
Я тихо сказав: "Це – ви".

З
Чуток про підпали і страйки
Набрався, либонь, цілий міх.
І я від своєї хазяйки
Доволі наслухався їх.

Та якось, вернувшись з болота,
Я ліг подрімати, як пан.
Мисливство – підступна робота,
Мене проморозив туман.
Трясло мене, як в лихоманці,
Жбурляло то в холод, то в жар.
Без пам'яті так, на лежанці,
Чотири доби я лежав.
Мій мельник, мов з глузду з'їхав,
Мотнувся,
Когось привіз...
Спадало волосся, мов стріха,
Під нею – кирпатенький ніс.
Чийсь нахилилися плечі...
Коли ж припинило трясти,
На п'яту добу, під вечір
Цей напад мене попустив.

Я встав, як під вітром колос,
Не маючи ще снаги.

І зразу ж почувся голос:
"Вітаю вас, мій дорогий!
Повірте, це – я, та сама,
Жива, а не мій портрет.
Тепер я заміжня дама,
А ви – знаменитий поет..."

.....

"Ну, сядьмо.
П'ять років з лишком
Минуло... Як плине час!
Я навіть зітхнула нишком,
Торкнувши рукою вас.
Ці роки стоять між нами;
Між нами і люди, й Бог.
Колись я любила з вами
Сидіти під тинем вдвох.
Ми мріяли разом про славу,
І вславились ви тепер.
Мене ж, як дружину, по праву
Здобув молодий офіцер..."

*

Я слухав і мимоволі
Розглядував всю її.
Сказати хотілось:
"Доволі!
Облиште жалі свої!"

А сам я, чому – не знаю,
Збентежено бурмотів:
"Так... так...
Я усе пам'ятаю
І дуже вас бачить хотів.
Дозвольте, я вам прочитаю
Свій цикл
Про "кабацьку Русь"...
Я іншого не пригадаю,
А цей відтворити берусь".
"Сергій!
Ви такий поганий!"

Так прикро!..
А справа в тім,
Що кожен ваш бешкет п'яний
Відомий в країні всім.
Що сталося,
Скажіть на милість?
Собі хоч надайте звіт".
"Напевне, в осінню сирість
Народжений я на світ".
"Жартуєте ви примітивно...
Кохали?.."
"Кохання – дим".
"Тоді це тим більше дивно –
Згубити себе молодим.
Є слава у вас і праця..."

Тьмяніла, туманилась даль.
Не знаю, навіщо я мацав
Її рукавички і шаль.

.....

Хоч місяць, неначе клоун,
Глузливо всміхався нам,
Та був я так дивно повен
Забутим давно чуттям.
Серця, що любить готові,
Розвів лиш ранковий час...

У літі є щось загадкове
І щось загадкове – в нас.

*

Мій мельник снує, як човник
Він з розуму може звести:
Тримається, наче змовник,
І носить між нами листи.
Сьогодні з запискою знову.
Щоправда, в ній інший тон:
"Приходьте.
Я маю розмову.
Чекаю.
Оглоблін Прон".

Збираюсь.

Приходжу в Кріушу.

Оглоблін стоїть край воріт

І сп'яну в печінку і в душу

Обкладає весь білий світ.

"Гей, ви!

Недоноски запічні!

До Снегіних!..

Р-раз - і квас!

Віддай, мовляв, землі одвічні

Без жодного викупу з нас!"

Як тільки мене він побачив,

Облишив по-матінці крить

І з жалем мені зазначив:

"Селян ще потрібно варить".

"Навіщо ти звав мене, Проне?"

"Звичайно ж, не жать чи косить.

Я зараз дістану коней.

Поїдемо разом...

Просить..."

І от запрягли нам шкапину -

Чистісінький срам візнику.

Віддав би задурно скотину,

Щоб тільки не мати таку.

Було нам і смішно, і гірко:

Весь шлях не сиділи, а йшли.

На всі щонайменші гірки

Ми воза самі тягли.

Приїхали.

Дім з мезоніном

Немов би присів на фасад.

Хвилююче пахне жасміном

Увитий його палісад.

Та перше,

Аніж змогли би

Побачитись ми з людьми,

З вікна про чиюсь загибель

Розмову почули ми:

"Ридання - не допомога,

Тепер він - холодний труп...
Там стукає хтось край порога...
Припудрись...
Піду відіпру..."

Дебела, печальна дама
Відкрила нам двері в дім.
А Прон так і брякнув прямо
Про землю,
Як радив всім:
"Віддай! -
Він промовив глухо, -
Не ноги ж тобі цілувать!"

Немов без думок і слуха,
Сприймала вона слова.
Сказала мені невпевнено,
Немов про людину чужу:
"А ви до дочки, напевне?
Сідайте...
Піду їй скажу..."

Хоча відійшло далеко
Фатальних цих днів кільце,
Було, пам'ятаю, не легко
Поглянути їй в лице.
Чи міг я зарадити горю?
Чи міг би хоч щось змінить?
"Убили... Убили Борю...
Облиште мене!
Ідіть!
Біжіть на своє полювання,
Ховайтесь у свій барліг!"

Ні, стерпіти це знущення
Я більше уже не міг.
Були ці слова, як ляпас,
Тож, вийшовши від жінок:
"У них тут, як бачиш, капость, -
Сказав я. - Ходім в шинок!"

Все літо в мисливській турботі
Я думать про неї відвик.
Образу мою на болоті
Оплакав ридалець-кулик.

Земля наша лагідна й бідна
У пору цвітіння свого.
А літо таке незавидне,
Коротке, як ночі його.
Світанки холодні й багрові,
Туман розповзається ниць.
Уже у порожній діброві
Розноситься голос синиць.
Мій мельник вже має надію,
Аж світиться радість в очах:
"Ми скоро з тобою, Сергію,
Тепер пальнемо по зайцях!"
Були б і зайці до речі,
Щоб збити нудьгу і сон.
Сьогодні до мене під вечір,
Як місяць, вкотився Прон.

"Друзяко! Вітаю радо!
Настав довгожданий час:
В країні змінилась влада,
Тепер ми всіх р-раз і квас!
Не буде тепер завади
Відносно полів і лісів:
В Росії Народні Ради
І Ленін керує усім.
Я чув ці новини усно.
Газетку солдат обіцяв.
Я з радості ледь не луснув,
А брат мій мотню обісцяв.
Єдрі ж твою в бабцю плюнуть!
Хоч люди ми всі малі,
Я перший тепер комуну
Влаштую у нас в селі".

У Прона був брат Лабуця,

Мужик - наче п'ятий туз,
Базіка й хвалько, а по-суті -
Звичайний сільський боягуз.
Таких викривають надалі,
Побачивши, що - брехуни.
Носив він на грудях медалі
З японської, ніби, війни.
Випрошував голосом п'яним,
Заходячи в кожен шинок:
"Не вбитому під Ляояном
Налийте на посошок!"
А потім, немов у зажурі,
Між жалісливими людьми
Про вбитих у Порт-Артурі
Розказував зі слізьми.
Просив, проковтнувши брагу:
"Налий мені ще стакан!
Браток, про мою відвагу
Лиш знає один Ляоян".
Такі надурити раді,
Живуть, не мозолячи рук.
І от він, звичайно, в Раді,
Медалі сховав у сундук.
І всім, хто розвісив вуха,
Немов більшовик-ветеран,
Хрипів під стакан сивухи
Про Нерчинськ і Турухан:
"Пройшли ми сибірські далі,
Та нам невідомий страх!"

.....

Медалі, медалі, медалі
Дзвеніли в його словах.
Ходив собі, ніс задерши,
За Проном, за братом своїм.
І все ж він поїхав першим
Описувать снігінський дім.
Це - щось на зразок навали
З дільбою чужим майном.
Весь хутір в повіт забрали
З хазяйками і скотом.

А мельник...

.....

Не знати нащо
Хазяйок на млин привіз.
Примусив мене, ледащо,
Щоб я у їх долю вліз,
Щоб я крадькома дивився
На скривлений від турбот
(Хоч все ж таки не змінився)
Красивий, чуттєвий рот.

Вона уночі говорила:
"Пробачте за ті слова...
Я так чоловіка любила...
І досі болить голова...
Образила вас не навмисне...
Жорстокості прояв згас.
Розкаяння серце тисне,
Що я відштовхнула вас...
До осені дні пролинули б
Щасливо, немов в раю,
А потім мене б ви кинули,
Як випиту сулію.
Не хочу у жодному разі я
Ні зустрічей, ані драм...
Я б матір стару образила,
Коли б віддалася вам".

Та я перевів несміло
Розмову на інший лад,
І сильне жіноче тіло
Хитнулось від мене назад.
"Зізнайтесь, вам прикро, Анно,
За вчинений з вами глум?"
Всміхнулась вона нежданно,
Хоча у очах був сум.

.....

"Дивіться...
Уже світає.
Зоря, мов пожежа, горить...
Нехай же це вам нагадає

Далеку щасливу мить:
Зоря розтікалася плазом,
Від сну прокидався світ...
Ми з вами сиділи разом...
А нам по шістнадцять літ..."

І враз позіхнувши відверто,
Немов поборовши хіть,
Сказала спокійно і твердо:
"Ну, досить. Ідіть вже, спіть".

Надвечір вони поїхали.
Куди?
Я не знаю куди.
Сліди замітають віхоли,
Змивають струмки води.

Не знаю подій подальших.
Не знаю, що вдіяв Прон.
Я в Пітер з села подався,
Щоб все це забудь, як сон.

5
Йшли роки суворі і грізні,
Та як зобразити такі?
Палаци наслухались різних
Солдатських міцних матюків.
Хіба це опишеш в деталях,
Як темний, вошивий народ
Бренчав у дворах на роялях
Коровам тамбовський фокстрот?
Мужик за картоплі безтарку
Придбав грамофона свого
І, слинячи в роті цигарку,
Він слухає вальс чи танго.
Прибуток пече йому руку
Від збіжжя, що виростить зміг.
Він мислить до дуру про штуку,
Що в нього висить поміж ніг.

Йшли роки

Розмашисто, сміло...
Талан хліборобський гас.
Багато у пляшках попріло
Ще керенських грошей у нас.
Мужик! Годувальник завзятий!
Володар землі і скота!
За пару червінців зім'ятих
У праці він рве живота.

Ну, досить!
Мужик - не ікона!
Робота мужицька проста.
Сьогодні про долю Прона
Прислав мені мельник листа:
"Сергію! За милу душу!
Привіт тобі, друже! Привіт!
Ти знову до нас в Кріушу
Вже шість не з'являєшся літ.
Потіш нас хоча б на старість!
Нам сумно на самоті.
У нас тут багато сталося,
Про що не розкадеш в листі.
Народ не такий завзятий,
І буря прийшла в угомон.
Дізнайся: у рік двадцятий
Загинув Оглоблін Прон.

Росія була засмикана,
У всіх ледь трималась душа.
Як раптом загін Денікіна
Наскочив на кріушан.
Ось тут і пішла потіха...
З потіхи такої - край.
Зі скреготом і зі сміхом
Козацький гуляв нагай.
Тоді й розстріляли Прона.
Лабутя ж в соломі вліз
І виліз,
Як тільки коні
Козацькі сховались в ліс.
Тепер його п'яній морді

Не соромно скрізь кричать:
"Мені би червоний орден
Потрібно за вірність дати".
І я ось плекаю надію:
Хоч ми живемо не в раю,
Ти все ж приїжджай, Сергію,
Потішити старість мою..."

*

І знов, як в часи колишні,
Долаю я путь нічну.
Біжить мій візок неспішний
Абияк, як в давнину.
Дорога доволі хороша.
Від місяця світло й тінь.
Немов золота пороша
Обсипала далечінь.
Позаду усе застається:
Криниці, краплиці сумні.
І серце стривожено б'ється,
Як билось в далекі дні.

Нарешті і млин...
Як пустельник,
Один він на річці осів.
При зустрічі знову мельник
Не може зв'язати двох слів:
"Сергію! Оце потішив!
І мріяти я не міг!
Та став же, стара, скоріше
На стіл самовар і пиріг.
Старі ми, старі, Сергушо!

.....

Та й ти вже не юний сам...
Я зараз за милу душу
Дарунок тобі передам".
"Дарунок?"
"Ні, лист всього лиш.
Два місяця вже лежить...
Чого ж ти його мусолиш,
Немов би боїшся відкрити?"

Від кого ж цей лист?.. Читаю
При тьмяному світлі ламп.
Ось почерк, який я знаю,
І лондонський синій штамп.

"Отож, ви живі?.. Я рада...
Я також, як ви, жива.
Я згадую пахощі саду,
І ночі, і ваші слова.
Тепер я від вас далеко...
В Росії давно весна.
Додому летять лелеки,
Береза цвіте й сосна.
І, може, коли листові
Звіряю я сум своїх слів,
Ви з мельником вийти готові
Вистежувать тетеруків.
Я часто в порту буваю,
Дивлюся на кораблі
Так, ніби когось чекаю
З покинутої землі.
Тепер там червоні в силі,
Тож доля моя ясна.
Та ви мені досі милі,
Як юність і як весна".

.....

Листи – то звичайні речі,
Та я до таких не звик.

Узявши кожух овечий,
Іду я на свій сінник.
Іду, як раніше, садом,
Лишивши гостинний млин,
І знову побачив радо
Старенький, горбатий тин.
Я з нею тут був наодинці,
Шістнадцять і їй, і мені...
І дівчина в білій хустинці
Ласкаво промовила: "Ні!"

Дарма ми дурниць не зробили!

Той образ в мені не погас.

У юності всі ми любили,

А отже,

Любили і нас.